

етапі підготовки до вчинення злочину, його безпосереднього вчинення та приховання, так і на будь якому етапі його розслідування або судового розгляду. Форми та способи протидії розслідуванню корупційних злочинів доцільно поділяти в залежності від мети, на яку вони спрямовані.

**Список бібліографічних посилань:** 1. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 261 с. 2. Карпов Н. С. Протидія розслідуванню. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 3. С. 161–169. 3. Лисиченко В. К. Проблеми теорії та практики подолання протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями : монографія. Луганськ : РВВ Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ, 2009. 304 с. 4. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика : учеб. М. : Норма – Инфра-М, 1999. 990 с. 5. Лубин А. Ф., Журавлев С. Ю. Криминалистика. Расследование преступлений в сфере экономики. Н. Новгород, 1995. 350 с. 6. Щур Б. В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами. Харків : Гриф, 2005. 176 с. 7. Чесакова М. С. Форми і способи протидії розслідування злочинів: підходи до їх класифікації. *Право.ua*. 2015. № 1. С. 139–145.

*Одержано 20.10.2019*

УДК 343.9

**Ольга Федорівна САМОЙЛОВА,**

*судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень,  
технічного дослідження документів та обліку  
Харківського науково-дослідного  
експертно-криміналістичного центру МВС України*

## **ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПІДДАЛИСЯ ВПЛИВУ ВИСОКИХ ТЕМПЕРАТУР**

Коли ми маємо справу з пожежами з точки зору криміналістики, ми, фахівці, намагаємось, як можна, повно та всебічно провести за цими резонансними кримінальними провадженнями розслідування. Ще на етапі огляду місця події фахівці стикаються з документами, які піддалися дії високих температур, але слідчі та працівники слідчих органів майже не беруть до уваги ці документи, як речові докази, і як наслідок, не призначають за ними дослідження, тому що ці документи дуже проблематично вилучати при

огляді місця події. Потрібно знати, як це робити (треба мати спеціальні приладдя, розчини), як упаковувати, як зберігати до призначення експертизи, як транспортувати до місця дослідження. Є гостра необхідність навчити, як працювати з цими документами експертних працівників та слідчих.

Експертизи спалених або частково спалених документів, є, як правило, трудомісткими та складними, оскільки високі температури можуть призвести не тільки до руйнування барвників, а й до пошкодження паперу документів (аж до переходу її до стану золи).

Основним завданням судово-технічної експертизи спалених, або частково спалених документів, є встановлення змісту документа. Питання, які ставлять слідчі перед судовими експертами, є:

- виявлення змісту реквізитів спалених документів;
- встановлення виду спаленого матеріалу (папір, картон тощо);
- встановлення виду спаленого документа.

До останнього відносяться питання: чи мають серед спалених документів паспорти, трудові книжки, військові квитки, посвідчення; чи є спалені документи цінними паперами (облігації, акредитиви, розрахункові чеки, лотерейні квитки тощо); чи містить зола залишки грошових купюр (їх номінал та кількість)?

При роботі зі спаленими, або частково спаленими документами, треба знати, що відновлення тексту у документі у великій мірі залежить від впливу температури, якій піддався досліджуваний документ. Документ знищується разом з наявним текстом. При горінні папір послідовно набуває спочатку темно-коричневого, а потім чорного кольору.

Розрізняють наступні стадії змінення стану паперу під дією високих температур: висушування, обвуглення, спопеління, озолення.

При згорянні документу піддаються зміні як, папір, так і барвник штрихів тексту. Однак в залежності від складу паперу і барвника зберігається більш-менш значна різниця в кольорі, відтінку, ступінь відбиття світла і т. п., що дозволяє виявити штрихи тексту. Успішність відновлення тексту спаленого документу в значній мірі залежить від того, в якому стані спалений документ був вилучений і наданий на дослідження.

Найчастіше об'єктами криміналістичного дослідження стають документи, що знаходяться в стадії обвуглення, потім у вигляді попелу, і рідше – золи. Іноді досліджуваними об'єктами стають згорілі документи всіх перерахованих груп.

Підвищена обережність необхідна при вилученні документів, що знаходяться в стадіях обвуглення і спопеління. Легке торкання, найменший механічний вплив, призводить до того, що обвуглений папір ламається, а спопелений кришиться. Якщо документи горіли у невеликих закритих ємностях (наприклад, у металевих ящиках), останні разом з розташованими в них спаленими документами, по можливості, необхідно доставити до експертної установи, перекласти стінки зачиненої ємності та пакувальної тари вату, папером або іншими пакувальними матеріалами. Для транспортування спалені документи можна переміщувати в інші ємності (наприклад, коробки, обкладені ватою та зверху прикрити цигарковим папером) за допомогою тонких металевих або паперових аркушів, згорнутих у «совочки», скляної трубочки, з'єднаної з гумовою грушею, або наелектризованого шляхом тертя об хутро (вовняну тканину) листа целулоїду, який може притягувати на нетривалий час легкі предмети, в тому числі і клаптики спалених документів. Великі аркуші, або клаптики обвугленого паперу, краще обережно переносити руками. Кожну в'язку (пачку) обгорілих документів слід переміщати окремо.

Всі дії фахівця при огляді місця скоєння злочину освітлюються у протоколі слідчим. Коли фахівець доклав зусилля, необхідне для збереження спалених документів, треба зафіксувати їх загальний вигляд, описати у протоколі огляду місця події, сфотографувати та упакувати. Специфіка об'єктів дослідження вимагає від фахівця знання прийомів вилучення згорілих документів і поводження з ними, а також своєрідності методик виявлення невидимого тексту.

Різні стадії змінення стану паперу документів під дією високих температур (висушування, обвуглення, спопеління, озолення) потребують і різних способів поводження з цими документами.

Таким чином, робота з документами, які були знищені під дією високих температур, є складним процесом та потребує суворого дотримання правил і певних навичок при їх вилученні. Тому на місце злочину є потреба залучати фахівця для безпосереднього вилучення спалених матеріалів, особливо, якщо вбачається, що згоріли цінні папери.

*Одержано 15.10.2019*